

**İbn Mâce'nin Sünen'ine Kaynaklık Bakımından İmâm Mâlik'in
Rivâyetleri
Imâm Mâlik's Narrations in Terms of the Source to Imâm Ibn Mâjah's
Sunan**

Üzeyir DURMUŞ

Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri
Bölümü, Hadis Anabilim Dalı, Çanakkale, Türkiye.

*Assoc. Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz March University, Department of Basic Islamic Sciences,
Department of Hadith, Çanakkale, Türkiye.*

uzeyirdurmus@hotmail.com **ORCID:** 0000-0003-1776-6160

Atıf/©: Durmuş, Üzeyir. "İbn Mâce'nin Sünen'ine Kaynaklık Bakımından İmâm Mâlik'in
Rivâyetleri", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12-24 (Temmuz 2025), 191-209.

Citation/©: Durmuş, Üzeyir. "Imâm Mâlik's Narrations in Terms of the Source to Imâm
Ibn Mâjah's Sunan", *Kafkas University Faculty of Divinity Review* 12-24 (July 2025), 191-209.

Makale Bilgisi / Article Information:

Doi : 10.17050/kafkasilahiyat.1654383

Type / Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Geliş Tarihi: 9 March / Mart 2025

Accepted / Kabul Tarihi: 10 June / Haziran 2025

Published / Yayın Tarihi: 15 July / Temmuz 2025

Volume / Cilt: 12; **Issue / Sayı:** 24; **Pages / Sayfa:** 191-209.

Suggested ISNAD Citation: Durmuş, Üzeyir. "İbn Mâce'nin Sünen'ine Kaynaklık Bakımından İmâm
Mâlik'in Rivâyetleri", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/24 (Temmuz July 2025), 191-
209.

Notlar/Notes

Yazar(lar), herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Turnitin/Ithenticate/İntihal ile İntihal Kontrolünden Geçmiştir

Screened for Plagiarism by Turnitin/Ithenticate/İntihal

Licenced by CC-BY-NC ile lisanslıdır

www.dergipark.org.tr

İbn Mâce’nin Sünen’ine Kaynaklık Bakımından İmâm Mâlik’in Rivâyetleri Üzeyir DURMUŞ

Öz

İmâm Mâlik tarafından nakledilen rivâyetlerin Kütüb-i Sitte’ye kaynaklığı hadis tarihi ve literatürü açısından önemli bir konudur. Kütüb-i Sitte müelliflerinden biri olan İbn Mâce’nin, Sünen’inde Mâlik’ten naklettiği rivâyetler de bu konunun bir bölümünü oluşturmaktadır. Tespitlerimize göre bu konuda günümüze kadar herhangi bir müstakil çalışma yapılmamıştır. Bu makâle kapsamında, konunun açıklığa kavuşturulması için İbn Mâce’nin Sünen’i baştan sona taranmış, onun Mâlik’ten rivâyetleri tek tek tespit edilmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır: İbn Mâce bu eserinde Mâlik’ten 71 rivâyet aktarmıştır. Kütüb-i Sitte müellifleri içerisinde Mâlik’ten en az rivâyette bulunan İbn Mâce’dir. O bu rivâyetleri, Mâlik’in 31 farklı talebesi yoluyla almıştır. İlgili rivâyetlerin yaklaşık %42’si, Hişâm b. Ammâr, Ebû Mus’ab ez-Zührî ve Süveyd tarikiyle nakledilmiştir. İbn Mâce’nin Mâlik’ten rivâyette ilk tercihi Mâlik’in bu talebeleridir. İbn Mâce Mâlik’ten, hem onun talebeleri, hem talebelerinin talebeleri hem de talebelerinin talebelerinin talebeleri vasıtasıyla hadis nakletmekle birlikte doğrudan onun talebelerinden aldığı rivâyetler, Mâlik’ten aktardığı rivâyetlerin yaklaşık %46’sını oluşturmaktadır. İbn Mâce’nin Mâlik’ten rivâyetleri Muvatta’nın Leysî, Şeybânî, Zührî, Ka’nebî, Hadesânî, Abdurrahmân b. Kâsım, Abdullâh b. Vehb ve Ali b. Ziyâd nüshalarında araştırıldığında 5 tanesi hariç kalanının bu nüshalarda yer aldığı görülmüştür. Bu 5 rivâyetten 1 tanesi de Cevherî’nin Müsnedü’l-Muvatta adlı eserinde bulunmaktadır. Dolayısıyla kaynağında tespit edilemeyen rivâyet sayısı 4 olmaktadır. İbn Mâce’nin Mâlik’ten rivâyetlerinin 64 tanesi Yahyâ b. Yahyâ el-Leysî rivâyetinde yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, İbn Mâce, Mâlik, Sünen, el-Muvatta’, Rivâyet.

Imâm Mâlik’s Narrations in Terms of the Source to Imâm Ibn Mâjah’s Sunan Üzeyir DURMUŞ

Abstract

The source of the narrations transmitted by Imâm Mâlik to al-Kutub as-Sittah is an important issue in terms of history and literature of hadith. Ibn Mâjah -one of the authors of Kutub-al Sittah-transmitted narrations from Mâlik in his Sunan also constitute a part of this subject. According to our findings, no dedicated study has been carried out on this issue until today. Within the scope of this article, Ibn Mâjah’s Sunan was examined from beginning to end in order to clarify the subject, his narrations from Mâlik were determined one by one and the following conclusions were reached: Ibn Mâjah transmitted 71 narrations from Mâlik in this work. Ibn Mâjah is the one who transmitted the fewest narrations from Mâlik among the authors of al-Kutub as-Sittah. He received these narrations through 31 different students of Mâlik. About %42 of these narratives was narrated from Hishâm b. Ammâr, Abû Mus’ab az-Zuhri and Suwayd. The first preference of Ibn Mâjah in the narration from Mâlik is these students of Mâlik. Although Ibn Mâjah narrated hadiths from Mâlik through his students, students of his students and students of his students, Ibn Mâjah’s narrations from Mâlik his direct students are about %46 of the total narratives from Mâlik. When Ibn Mâjah’s narrations from Mâlik were searched in the

narrations of Muwatta (Laythî, Shaybanî, Zuhri, Ka’nabî, Hadasânî, Ibn Qâsim, Ibn Wahb and Ibn Ziyâd), it was observed that all but five of them were included in these narrations. One of these five narrations is found in Jawharî’s work Musnad al-Muwatta. Therefore, the number of narrations that could not be identified in the source is four. Most of the narrations of Ibn Mâjah from Mâlik -sixty four- are located in narration of Yahya b. Yahya al-Laythî.

Keywords: Hadith, Ibn Mâjah, Mâlik, Sunan, al-Muwatta, Narration.

Giriş

İbn Mâce olarak bilinen Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni’nin (öl. 273/887) *Sünen*’i hadisçilerin çoğu tarafından *Kütüb-i Sitte*’nin altıncı kitabı olarak kabul gören önemli bir eserdir. *Kütüb-i Sitte*’nin diğer kitaplarında olduğu gibi İbn Mâce’nin *Sünen*’inde de İmâm Mâlik b. Enes’ten (öl. 179/795) nakledilen rivâyetler bulunmaktadır. Yaptığımız detaylı sayımlar sonucunda İbn Mâce’nin Mâlik’ten en az hadis nakleden *Kütüb-i Sitte* müellifi olduğu tespit edilmiştir. İbn Mâce *Sünen*’inde Mâlik’ten farklı rakamlı sadece 71 rivâyet nakletmiştir. Tespitlerimize göre, *Kütüb-i Sitte* müellifleri içerisinde Mâlik’ten en çok nakilde bulunan muhaddis Buhârî olup tekrarlar çıkarıldığında 416 farklı rivâyeti ondan aktarmıştır.

İbn Mâce, Mâlik’ten en az hadis nakleden *Kütüb-i Sitte* müellifi olmakla birlikte Buhârî (öl. 256/870), Müslim (öl. 265/875) ve Tirmizî’ye (öl. 279/892) göre Mâlik’in farklı talebelerinden rivâyette bulunma bakımından en geniş yelpazeye sahiptir. Zira Buhârî 26, Müslim ve Tirmizî 23’er farklı talebesi vasıtasıyla Mâlik’ten rivâyette bulunmuşken İbn Mâce onun 31 farklı talebesinden hadis nakletmiştir. Bu 31 talebe içinde İbn Mâce’nin en çok rivâyette bulunduğu kişi, kendisinden 11 rivâyet aktardığı Hişâm b. Ammâr’dır (öl. 245/859).

Aşağıda önce İbn Mâce’nin rivâyet ettiği hadislerin Leysî nüshası esas alınmak üzere mevcut *Muvatta*’ nüshalarındaki ve günümüze ulaşmayan birçok *Muvatta*’ nüshasından rivâyetler içeren Abdurrahmân b. Abdullâh el-Cevherî’nin (öl. 381/991) *Müsnedü’l-Muvatta*’ adlı eserindeki yerleri ile ilgili hadislerin bu kitaplardaki rivâyetlerle terceme, sened ve metin bakımından benzerlikleri incelenecek, sonra da oluşan istatistiki bilgiler kaydedilecektir. Böylelikle hadis tarihi ve literatürü açısından önemli bir konu olan Mâlik ile *Kütüb-i Sitte* müellifleri arasındaki somut rivâyet bağı İbn Mâce özelinde ortaya konulmaya çalışılacaktır.

İbn Mâce’nin Mâlik’ten Rivâyet Ettiği Metinli Hadisler

İbn Mâce Mâlik’ten 70 metin içeren hadis rivâyet etmiş; bunlardan 60 tanesini tek, 10 tanesini çoklu senedle nakletmiştir. Bunlardan 1008 ve 2960 numaralı hadisler aynı olduğu için farklı metin sayısı 69 olmaktadır. Ayrıca 1 adet de mütâbi‘ rivâyet (2497 numaralı *Sünen* hadisinin sonunda) vardır. Çoklu senedler ayrı birer rivâyet sayıldığında ve

mütâbî rivâyet de eklendiğinde toplam rivâyet sayısı 82’ye ulaşmakta, *Sünen*’deki hadis numaraları esas alındığında ise aşağıda görüleceği üzere toplam sayı 71’de kalmaktadır.

İlgili rivâyetlerin *Sünen*’deki numaraları ve çoklu rivâyetlerdeki râvî sayısı şöyledir:¹

52	364	367	381	386	409 (2)	434	505	531	677
720	905	-1008-	1013	1200	1362	1363	1404	1538	1826
1870	1883	1961	1966	1994	2069	2171	2173 (2)	2192	2210
2226	2264 (2)	2455	2497 (M)	2528	2595	2677	2724	2805 (2)	2832
2841	2879	2882 (3)	2888	2914	2929	2930	2932	2934	2951
-2960-	2961 (2)	2964 (2)	2965	3037 (2)	3132	3150	3202	3206	3233 (2)
3246	3425	3528	3529 (2)	3553	3612	3798	3812	3853	3893
4271									

Tablo 1: İbn Mâce’nin Mâlik’ten Rivâyetleri

Bütün bu rivâyetleri burada serdetmek çok uzun olacağı için yukarıda da belirtildiği üzere genel bir mukâyese yapılacak; tespit edilen rivâyetlerin *Muvatta’* ve *Sünen*’deki yerleri gösterilecek; önce *Sünen*, sonra *Muvatta’*daki kitap ve bab numaraları, ek olarak *Muvatta’*daki bölüm içi rakamları eklenecektir. *Sünen*’deki Mâlik rivâyetleri öncelikle Leysî nüshasında araştırılacak, rivâyet onda bulunduğu takdirde bu nüshayı kaynak göstermekle yetinilecektir. Leysî nüshasında bulunamayan rivâyetler için ise diğer nüshalara,² onlarda da bulunamaması durumunda Cevherî’nin *Müsnedü’l-Muvattâ’* adlı çalışmasına mürâcaat edilecektir. Maksat nüsha karşılaştırması olmadığı için hadis bir nüshada bulunduğu gerekmedikçe diğer nüshalarda bulunup bulunmadığı belirtilmeyecek, hangi kaynaktan tespit edilmişse ona atıfla iktifâ edilecektir.

Bab başlığı, râvî isimleri ve metin yönünden kelimesi kelimesine uyum varsa bu durum “aynı”; rivâyetler arasında tek bir harf farkından anlama etki etmeyecek birkaç kelime farkına kadarki değişiklikler “çok benzer”, anlamı değiştirmese de önemli detay farkları içeren farklılıklar “benzer”, değişik sonuçlar doğurabilecek değişiklikler ise “farklı” kelimesiyle belirtilecektir. Eğer iki metinden biri daha uzun diğeri daha kısaysa bulunduğu kaynağa göre “kısa-uzun” veya “uzun-kısa”, hadis metinlerinden biri diğeri özeti mahiyetinde ise bu durum “özet-uzun” ibareleri ile ifade edilecektir.

Bu çerçevede İbn Mâce’nin Mâlik’ten naklettiği rivâyetlerin *Muvatta’* ve *Sünen*’deki yerleri ve aralarındaki ibare yönünden uyum ana hatlarıyla aşağıda ortaya konulmaya çalışılmıştır:

¹ Çoklu sened sayıları () işâreti içinde gösterilecek, mütâbî rivâyet ise -- içinde alınacaktır.

² Diğer *Muvatta’* nüshalarında tespit edilen rivâyetlere tablo içinde işaret edileceği için ayrıca dipnot verilmeyecektir. Tabloda belirtilen bu tür rivâyetler için kaynakçadaki nüshalara mürâcaat edilebilir.

No	Sünen	Muvatta’	Bab Başlığı	Sened	Metin
Mukaddime – 1 hadis					
1/52	Mukaddime, 8	Süveydî (817)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
1. Kitâbu’t-Tahâret – 8 hadis					
2/364	Tahâret, 31	Tahâret, 6 (35)	Farklı	Aynı	Aynı
3/367	Tahâret, 32	Tahâret, 3 (13)	Farklı	Aynı	Özet-Uzun
4/381	Tahâret, 36	Ebû Mus’ab (56)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
5/386	Tahâret, 38	Tahâret, 3 (12)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
6/409	Tahâret, 44	Tahâret, 1 (3)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
7/434	Tahâret, 51	Tahâret, 1 (1)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
8/505	Tahâret, 70	Tahâret, 13 (53)	Aynı	Aynı	Kısa-Uzun
9/531	Tahâret, 79	Tahâret, 4 (16)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
2. Kitâbu’s-Salât – 1 hadis					
10/677	Salât, 4	Vukûtu’s-Salât, 6 (29)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
3. Kitâbu’l-Ezân – 1 hadis					
11/720	Ezân, 4	Salât, 1 (2)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
5. Kitâbu İkâmeti’s-Salât – 7 hadis					
12/905	İkâmetu’s-salât,25	Kasru’s-salât, 22 (66)	Çok Benzer	Aynı	Çok Benzer
13/1008	İkâmetu’s-salât,56	Bulunamadı			
14/1013	İkâmetu’s-salât,57	Kasru’s-salât, 18 (57)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
15/1200	İkâmetu’s-salât,127	Salâtu’l-leyl, 3 (15)	Farklı	Aynı	Kısa-Uzun
16/1362	İkâmetu’s-salât, 181	Salâtu’l-leyl, 2 (12)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
17/1363	İkâmetu’s-salât, 181	Salâtu’l-leyl, 2 (11)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
18/1404	İkâmetu’s-salât,	Kible, 5 (9)	Farklı	Aynı	Aynı

195					
6. Kitâbu'l-Cenâiz – 1 hadis					
19/1538	Cenâiz, 33	Cenâiz, 5 (14)	Farklı	Farklı	Kısa-Uzun
8. Kitâbu'l-Zekât – 1 hadis					
20/1826	Zekât, 21	Zekât, 27 (52)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
9. Kitâbu'n-Nikâh – 5 hadis					
21/1870	Nikâh, 11	Nikâh, 2 (4)	Benzer	Aynı	Uzun-Kısa
22/1883	Nikâh, 16	Nikâh, 11 (24)	Farklı	Aynı	Uzun-Kısa
23/1961	Nikâh, 44	Nikâh, 18 (41)	Benzer	Aynı	Çok Benzer
24/1966	Nikâh, 45	Hac, 22 (70)	Benzer	Aynı	Kısa-Uzun
25/1994	Nikâh, 55	İsti'zân, 8 (21)	Benzer	Aynı	Aynı
10. Kitâbu't-Talâk – 1 hadis					
26/2069	Talâk, 27	Talâk, 13 (35)	Çok Benzer	Aynı	Çok Benzer
12. Kitâbu't-Ticârât – 6 hadis					
27/2171	Ticârât, 13	Buyû', 45 (95)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
28/2173	Ticârât, 14	Buyû', 45 (97)	Farklı	Aynı	Aynı
29/2192	Ticârât, 22	Buyû', 1 (1)	Çok Benzer	Aynı	Çok Benzer
30/2210	Ticârât, 31	Buyû', 7 (9)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
31/2226	Ticârât, 37	Buyû', 19 (40)	Farklı	Aynı	Aynı
32/2264	Ticârât, 53	Buyû', 12 (22)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
16. Kitâbu'r-Ruhûn – 1 hadis					
33/2455	Ruhûn, 8	Buyû', 13 (24)	Farklı	Aynı	Kısa-Uzun
17. Kitâbu's-Şu'fa – 1 hadis					
34/2497	Şu'fa, 3	Şu'fa, 1 (1)	Farklı	Aynı	Kısa-Uzun
18. Kitâbu'l-İtk – 1 hadis					
35/2528	İtk, 7	İtk, 1 (1)	Benzer	Aynı	Kısa-Uzun
20. Kitâbu'l-Hudûd – 1 hadis					
36/2595	Hudûd, 28	Hudûd, 9 (28)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
21. Kitâbu'd-Diyât – 1 hadis					
37/2677	Diyât, 28	Kasâme, 1 (1)	Benzer	Aynı	Çok Benzer

23. Kitâbu'l-Ferâiz – 1 hadis					
38/2724	Ferâiz, 4	Ferâiz, 7 (4)	Aynı	Aynı	Çok Benzer
24. Kitâbu'l-Cihâd – 4 hadis					
39/2805	Cihâd, 18	Hac, 81 (247)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
40/2832	Cihâd, 27	Cevherî (628)	Farklı	Farklı	Kısa-Uzun
41/2841	Cihâd, 30	Cihâd, 3 (9)	Farklı	Aynı	Kısa-Uzun
42/2879	Cihâd, 45	Cihâd, 2 (7)	Aynı	Aynı	Çok Benzer Müddrec
25. Kitâbu'l-Menâsik – 13 hadis					
43/2882	Menâsik, 1	İsti'zân, 15 (39)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
44/2888	Menâsik, 3	Hac, 21 (65)	Farklı	Aynı	Aynı
45/2914	Menâsik, 13	Hac, 8 (22)	Benzer	Aynı	Uzun-Kısa
46/2929	Menâsik, 19	Hac, 3 (8)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
47/2930	Menâsik, 19	Hac, 4 (9)	Farklı	Aynı	Çok Benzer Maklûb
48/2932	Menâsik, 20	Hac, 4 (9) Öncekiyle aynı metinde	Farklı	Aynı	Aynı
49/2934	Menâsik, 22	Hac, 2 (4)	Benzer	Aynı	Çok Benzer
50/2951	Menâsik, 29	Hac, 34 (107)	Benzer	Aynı	Uzun-Kısa
51/2960	Menâsik, 33	Bulunamadı			
52/2961	Menâsik, 34	Hac, 40 (123)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
53/2964	Menâsik, 37	Hac, 11 (37)	Çok Benzer	Aynı	Aynı
54/2965	Menâsik, 37	Hac, 11 (38)	Çok Benzer	Aynı	Aynı
55/3037	Menâsik, 67	Hac, 72 (218)	Farklı	Aynı	Benzer
26. Kitâbu'l-Edâhî – 2 hadis					
56/3132	Edâhî, 5	Dahâyâ, 5 (9)	Benzer	Aynı	Çok Benzer
57/3150	Edâhî, 11	Bulunamadı			
28. Kitâbu's-Sayd – 4 hadis					
58/3202	Sayd, 1	İsti'zân, 5 (14)	Farklı	Aynı	Çok Benzer

59/3206	Sayd, 2	İsti’zân, 5 (12)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
60/3233	Sayd, 13	Sayd, 4 (14)	Benzer	Aynı	Aynı
61/3246	Sayd, 18	Tahâret, 3 (12)	Farklı	Aynı	Kısa-Uzun
30. Kitâbu’l-Eşribe – 1 hadis					
62/3425	Eşribe, 22	Sıfatu’n-Nebî, 9 (17)	Benzer	Aynı	Çok Benzer
31. Kitâbu’t-Tıb – 2 hadis					
63/3528	Tıb, 38	Ayn, 4 (10)	Farklı	Aynı	Özet-Uzun
64/3529	Tıb, 38	Ayn, 4 (10)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
32. Kitâbu’l-Libâs – 2 hadis					
65/3553	Libâs, 1	Bulunamadı			
66/3612	Libâs, 25	Sayd, 5 (18)	Benzer	Aynı	Çok Benzer
33. Kitâbu’l-Edeb – 2 hadis					
67/3798	Edeb, 54	Kur’ân, 7 (20)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
68/3812	Edeb, 56	Kur’ân, 7 (21)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
34. Kitâbu’d-Duâ – 1 hadis					
69/3853	Duâ, 7	Kur’ân, 8 (29)	Farklı	Aynı	Uzun-Kısa
35. Kitâbu Ta’biri’r-Rü’yâ – 1 hadis					
70/3893	Ta’bîr, 1	Rü’yâ, 1 (1)	Farklı	Aynı	Çok Benzer
37. Kitâbu’z-Zühd – 1 hadis					
71/4271	Zühd, 32	Cenâiz, 16 (48)	Farklı	Aynı	Çok Benzer

Tablo 2: Genel Mukâyese

İbn Mâce’nin, bab başlıkları noktasında kısmen *Muvatta*’dan esinlendiği düşünülebilir. Zira o, 505, 2724 ve 2879 numaralı *Sünen* hadislerini içeren 3 başlığı onunla aynı, 905, 2069, 2192, 2964 ve 2965 numaralı *Sünen* hadislerini ihtiva eden 4 başlığı onunla çok benzer, 3233 ve 3425 sayılı *Sünen* rivâyetlerini kapsayan 10’dan fazla başlığı da az da olsa ona benzer şekilde belirlemiştir. Başlıkların çoğunluğu ise özgün görünmektedir. Aşağıda bu duruma dair örnekler içeren bir tablo bulunmaktadır.

Benzerlik Oranı	<i>Muvatta</i> ’ başlık	<i>Sünen</i> başlık
Aynı (505)	بَابُ الْوُضُوءِ مِنَ الْمَذْيِ	بَابُ الْوُضُوءِ مِنَ الْمَذْيِ

Aynı (2724)	بَابُ مِيرَاثِ الْجَدَّةِ	بَابُ مِيرَاثِ الْجَدَّةِ
Aynı (2879)	بَابُ النَّهْيِ أَنْ يُسَافَرَ بِالْقُرْآنِ إِلَى أَرْضِ الْعَدُوِّ	بَابُ النَّهْيِ أَنْ يُسَافَرَ بِالْقُرْآنِ إِلَى أَرْضِ الْعَدُوِّ
Çok Benzer (905)	بَابُ مَا جَاءَ فِي الصَّلَاةِ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ	بَابُ الصَّلَاةِ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
Çok Benzer (2528)	بَابُ الْإِفْرَادِ بِالْحَجِّ	بَابُ الْإِفْرَادِ بِالْحَجِّ
Benzer (3233)	بَابُ تَحْرِيمِ أَكْلِ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ	بَابُ أَكْلِ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ
Benzer (3425)	بَابُ السُّنَّةِ فِي الشُّرْبِ وَمُنَاوَلَتِهِ عَنِ الْيَمِينِ	بَابُ إِذَا شَرِبَ، أُعْطِيَ الْأَيْمَنَ، فَالْأَيْمَنَ
Farklı (3798)	بَابُ مَا جَاءَ فِي ذِكْرِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى	بَابُ فَضْلِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
Farklı (3812)	بَابُ مَا جَاءَ فِي ذِكْرِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى	بَابُ فَضْلِ النَّسْبِ

Tablo 3: Bab Başlıkları Mukâyesesi

Aynı ve çok benzer bab başlıklarının ilgili hadislerin içerikleri nedeniyle tesadüfen böyle olduğu düşünülebilir. Bu görüşte haklılık payı da bulunabilir. Ancak Mâlik’ten onlarca hadis nakleden İbn Mâce’nin, başlıklar konusunda ondan az da olsa etkilenmesi elbette ihtimâl dâhilindedir.

İbn Mâce, Mukaddime ve 37 kitaptan (bölüm) oluşan eserinde, sadece 11 kitapta Mâlik’ten rivâyette bulunmamıştır. Mukaddime de bir kitap sayılacak olursa, (26+1) 27 kitapta ondan hadis naklettiği söylenebilir. Şu halde eserinin ana bölümlerinin %71’inde Mâlik’ten rivâyet aktarmış, %29’unda ise ondan rivâyet almamıştır.

İbn Mâce’nin Mâlik’ten naklettiği 71 hadis metninin tümü semâ yoluyla alınmıştır. Mus’ab b. Abdullâh tarafından nakledilen 2173 numaralı *Sünen* hadisi semâ yolu yanında kırâat yoluyla da tahammül edilmiştir.

Sünen’de nakledilen 71 hadisin tümü merfû’ olup İbn Mâce, Mâlik’ten mevkûf veya maktû’ hadis nakletmemiştir.

İbn Mâce *Sünen*’inde, tabîi olarak Mâlik’ten doğrudan rivâyette bulunmamaktadır. Ondan naklettiği rivâyetleri Mâlik’in ya talebelerinden ya talebelerinin talebelerinden ya da talebelerinin talebelerinin talebelerinden almaktadır.

İbn Mâce’nin doğrudan hadis aldığı Mâlik’in talebeleri:

1. Hişâm b. Ammâr (öl. 245/859) - 11 hadis

Meşhur kıraat âlimlerinden biri olup hadiste genellikle sika kabul edilmiştir. Bununla birlikte Ebû Hâtim, yaşlanınca telkine açık hale geldiğini belirtir.³ İbn Mâce, 381, 386, 531, 677, 2192, 2210, 2805, 2882, 3246, 3425 ve 3893 numaralı *Sünen* hadislerini

³ Muhammed b. Ahmed, *Siyerü a’lâmi’n-nübelâ*, thk. Şuayb Arnaût vd. (Beyrût: Müessesetü’r-risâle, 1985), 11/420-435.

ondan rivâyet etmiştir.

2. *Ebû Mus’ab Ahmed b. Ebû Bekr el-Medenî [ez-Zührî] (öl. 242/857) – 10 hadis*

İbn Mâce’nin hocası olup sikadır.⁴ *Sünen*’deki 1404, 2882, 2888, 2914, 2929, 2930, 2932, 2934, 2964, 2965 numaralı hadisler ondan rivâyet edilmiştir.

3. *Süveyd b. Saîd (öl. 240/855) – 9 hadis*

Süveyd güvenilirliği tartışmalı bir râvîdir. Özellikle yaşlanıp gözlerini kaybettiğinde telkine açık duruma geldiği için eleştirilmiş olsa da kitabının sahîh olduğu belirtilmiştir. Buhârî hakkında hadîsi münker, Nesâî ise zayıf hükmünü vermiştir.⁵ İbn Mâce 52, 1883, 2171, 2226, 2724, 2805, 2882, 3202 ve 4271 numaralı hadisleri Süveyd tarikiyle almıştır.

4. *İsmâîl b. Mûsâ es-Süddî (öl. 245/859) – 1 hadis*

Genellikle sadûk olarak nitelenen, Ebû Hâtim tarafından *es-Sikât*’ta zikredilmekle birlikte bazen hata yaptığı belirtilen bir râvîdir. İbn Adî, Şiiilikteki aşırılığı nedeniyle eleştirildiğini fakat kendisinden hadis rivâyet edildiğini belirtir.⁶ İbn Mâce, 1870 numaralı hadisi ondan nakletmiştir.

5. *Ebû Huzâfe [Ahmed b. İsmâîl es-Sehmî] (öl. 259/874) – 1 hadis*

Çok zayıf bir râvîdir. Ebû Ahmed el-Hâkim onun için, metrûku’l-hadis hükmünü verip Fadl b. Sehl’in onun yalancı olduğunu söylediğini her hadis için onu Mâlik, Nâfi’den, o da İbn Ömer’den bana naklen anlatmıştır, dediğini ilave eder. İbn Adî, Mâlik’in *Muvatta*’ından nakilde bulunduğunu, onun haricinde birilerinden de bâtil rivâyetler aktardığını ifade eder. Ebû Mus’ab (ez-Zührî olsa gerek) Ebû Huzâfe’nin Mâlik’in ders halkasında bulunduğunu belirtir.⁷ 2173 numaralı hadis ondan nakildir.

6. *Mus’ab b. Abdullâh ez-Zübeyrî (öl. 236/851) – 1 hadis*

Sikadır.⁸ 2173 numaralı hadisin râvilerindendir.

İbn Mâce’nin, talebelerinden rivâyetinde bulunduğu Mâlik’in talebeleri:

1. *Abdurrahmân b. Mehdî (öl. 198/813-814) – 7 hadis*

Sikadır.⁹ 1200, 1826, 2069, 2879, 2961, 3037 ve 3233 numaralı *Sünen* hadislerinin râvisidir.

2. *Ebu’l-Huseyn el-Uklî Zeyd b. el-Hubâb (öl. 203/818) – 5 hadis*

Rivâyetlerinde çokça hata yapan sadûk bir râvîdir.¹⁰ 367, 409, 720, 2951 ve 3798

⁴ Zehebî, *Siyerü a’lâmi’n-nübelâ*, 11/16.

⁵ Muhammed b. Ahmed, *Mîzânü’l-îtidâl fî nakdi’r-ricâl*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî (Beyrût: Dârü’l-ma’rife, 1963), 2/248.

⁶ Yûsuf b. Abdurrahmân *Tehzîbü’l-Kemâl fî esmâi’r-ricâl*, thk. Beşşâr Avâd Ma’rûf (Beyrût: Müessesetü’r-risâle, 1980), 3/210.

⁷ Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, 1/266-267.

⁸ Zehebî, *Mîzânü’l-îtidâl*, 4/121; Ayrıca bk. Zehebî, *Siyerü a’lâmi’n-nübelâ*, 11/30-32.

⁹ Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, 17/432-433.

¹⁰ Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, 10/46.

numaralı hadisleri aktarmıştır. 2951. hadiste Ebu’l-Huseyn el-Uklî, diğerlerinde Zeyd b. el-Hubâb olarak zikredilmiştir.

3. *Bışr b. Ömer (öl. 207/822) – 3 hadis*

Sikadır.¹¹ 1961, 2677 ve 3529 numaralı hadisler ondan rivâyet edilmiştir.

4. *Osmân b. Ömer [b. Mûsâ] (öl. ?) – 3 hadis*

İbn Hibbân, onu *es-Sikât*’ta zikreder.¹² 505, 2528 ve 2841 numaralı hadisler ondan nakledilmiştir.

5. *Vekî’ [b. Cerrâh] (öl. 197/812) – 3 hadis*

Ulemânın büyüklerinden olup sikadır.¹³ 2264, 2832 ve 3528 numaralı *Sünen* hadisleri onun rivâyetleridir.

6. *el-Velîd b. Müslim [ed-Dımaşkî] (öl. 195/810) – 3 hadis*

Özellikle Evzaî’ye nispet ederek naklettiği bazı rivâyetleri nedeniyle eleştirilmekle birlikte Kütüb-i Sitte müellifleri ondan hadis nakletmekte bir beis görmemişlerdir. İbn Sa’d sika olduğunu ve çok hadis nakleden biri olduğunu söylemiştir.¹⁴ 1008, 1013 ve 2960 numaralı hadisleri o rivâyet etmiştir.

7. *Abdullâh b. Nâfi’ (öl. 206/821) – 2 hadis*

Sika olmakla birlikte hafızası biraz zayıf olduğu için kitaptan aktardığı rivâyetler daha sağlamdır.¹⁵ 1362 ve 1994 numaralı hadislerin râvisidir.

8. *Abdurrezzâk (b. Hemmâm es-San’ânî) (öl. 211/826-27) – 2 hadis*

el-Musannef adlı meşhur eserin müellifi olup sikadır.¹⁶ 3037 ve 3132 numaralı *Sünen* hadisleri ondan rivâyet edilmiştir.

9. *Hâlid b. Mahled (öl. 213/828) – 2 hadis*

Güvenilirliği tartışmalıdır. Ahmed b. Hanbel, münker hadisler naklettiğini söylemiştir. Yahyâ b. Maîn onun hakkında “mâ bihi be’s/onda beis yoktur” demiş, Ebû Hâtim ise hadisleri yazılabilir hükmünü vermiştir. Ebû Dâvûd da sadûk fakat Şîî olduğunu belirtmiştir¹⁷ 3206 ve 3612 numaralı hadislerin râvisidir.

10. *İshâk b. Süleymân (öl. 200/816) – 2 hadis*

Sikadır.¹⁸ 2264 ve 3853 numaralı hadislerin râvisidir.

11. *Ma’n b. İsâ (öl. 198/814) – 2 hadis*

¹¹ Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, 4/138-139.

¹² Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, 19/464-466.

¹³ Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, 30/462-484.

¹⁴ Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, 31/86-99.

¹⁵ İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Tehzîbü’t-Tehzîb* (Hindistan: Matbaatü dâireti’l-meârif, 1326), 6/51.

¹⁶ Zehebî, *Siyerü a’lâmi’n-nübelâ*, 9/564 vd.

¹⁷ Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, 8/163-165.

¹⁸ Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, 2/426 vd.

Ma’n, sika bir râvidir.¹⁹ İbn Mâce ondan 1363 ve 3529 numaralı hadisleri rivâyet etmiştir.

12. *Abdullâh b. Recâ el-Mekkî (öl. 219/834) – 1 hadis*

Sikadır.²⁰ 1966 numaralı hadisi nakletmiştir.

13. *[Abdullâh] İbn Vehb (öl. 197/813) – 1 hadis*

Mâlik’in meşhur talebelerinden olup sikadır.²¹ 3553 numaralı *Sünen* hadisinin râvisidir.

14. *Abdumelik b. Abdülazîz el-Mâcişûn (öl. 213/828) – 1 hadis*

Sikadır. Ebû Dâvûd, bununla birlikte hadis konusunda uzman olmadığını söyler.²² 905 numaralı hadisi nakletmiştir.

15. *Abdurrahmân [b. Muhammed b. Ziyâd] el-Muhâribî (öl. 195/811) – 1 hadis*

Güvenilirliği tartışmalıdır. Yahyâ b. Maîn ve Nesâî sika olduğunu belirtmiştir. Nesâî başka bir yerde hakkında “leyse bihi be’s/onda beis yoktur” demiş, Ebû Hâtim de sikalardan rivâyette bulunduğunda sadûk olduğunu söylemiş, meçhul râvilerden münker rivâyetler naklettiğini de eklemiştir.²³ 3812 numaralı *Sünen* hadisi ondan rivâyet edilmiştir.

16. *Dâvûd b. Abdullâh [el-Ca’ferî] (öl. 210-220/825-835) – 1 hadis*

Ebû Hâtim, sika olduğunu, Halîl bazen hata ettiğini, Ukaylî ise rivâyetlerinde vehm görüldüğünü söylemiştir.²⁴ 409. hadisin râvilerindendir.

17. *Ebû Âsım [ed-Dahhâk b. Mahled] (öl. 212/827) – 1 hadis*

Şeyhül-muhaddisîn olarak anılan sika bir râvidir.²⁵ 2497 numaralı *Sünen* hadisi ondan nakledilmiştir.

18. *Mekkî b. İbrâhîm Ebu’s-Seken (öl. ?) – 1 hadis*

Hakkında Yahyâ b. Maîn sâlih, İclî sika, Ebû Hâtim “mahalluhu’s-sıdk/saduktur”, Nesâî “leyse bihi be’s/onda beis yoktur” tabirini kullanmıştır. İbn Hibbân’ın oğlu babasının el yazısıyla şöyle bir bilgi notuna eriştiğini söylemiştir: “Yahyâ b. Maîn’e Mekkî’nin Mâlik-Nâfi’-İbn Ömer tarikiyle naklettiği Peygamber’in (s.a.v.) Necâşî üzerine cenâze namazı kıldığına dair rivâyeti sordum. Cevâben, batıldır, yalandır, dedi. Sayrafî, Mekkî’nin ilgili hadisin senediyle ilgili bu hatayı daha sonra Mâlik’ten naklettiği kitaptan Zührî-Saîd-Ebû Hüreyre tarikiyle aktarmak sûretiyle düzelttiğini nakleder.”²⁶ Tartışmalı senedle aktarılan bu hadis *Sünen*’de 1538 numarasıyla kayıtlı olup İbn Mâce’nin Ebu’s-Seken tarikiyle

¹⁹ Zehebî, *Siyerü a’lâmi’n-nübelâ*, 9/305.

²⁰ Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, 14/495-499.

²¹ Zehebî, *Siyerü a’lâmi’n-nübelâ*, 9/225-229.

²² Zehebî, *Siyerü a’lâmi’n-nübelâ*, 10/359-229.

²³ Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, 27/386 vd.

²⁴ Zehebî, *Mizânü’l-i’tidâl*, 2/10.

²⁵ Zehebî, *Siyerü a’lâmi’n-nübelâ*, 10/480, 483.

²⁶ Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, 27/386 vd.

Mâlik’ten rivâyet ettiği tek hadistir. Hadisin aslının sıhhatinde hiçbir şüphe bulunmayıp yalanlama senede yöneliktir, doğru sened de yukarıda Sayrafi’nin naklettiği gibidir.²⁷ Mekkî, hatalı da olsa *Sünen*’de rivâyetler esas alındığı için râvîler arasında zikredilmiştir. Aslında bu rivâyet Mâlik’in rivâyetlerine dâhil değildir.

19. Muallâ b. Mansûr (öl. 211/826) – 1 hadis

Hanefî olup sikadır.²⁸ 2961 numaralı *Sünen* hadisinin râvîlerindendir.

20. Muâviye b. Hişâm (öl. 205/820) – 1 hadis

İbn Hibbân, *es-Sikât*’ta kendisini zikretmiş ve bazen hata yaptığını belirtmiştir.²⁹ 3233 numaralı hadisin râvîlerindendir.

21. Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî (öl. 204/820) – 1 hadis

Büyük bir müctehid ve muhaddis olan İmâm Şâfiî sikadır.³⁰ 434 numaralı hadisi rivâyet etmiştir.

22. Mutarrîf b. Abdullâh (öl. 220/835) – 1 hadis

Mâlik’in kız kardeşinin oğludur. İbn Ebî Hâtim, onun hakkında muzdaribu’l-hadîs, sadûk demıştır.³¹ 2455 numaralı hadisin râvisidir.

23. Ravh b. Ubâde (öl. 205/820) – 1 hadis

Güvenilirliği tartışmalı olup hakkında Hatîb “sika”, Yahyâ b. Maîn “sadûk/güvenilir, lâ be’s’e bih/onda beis yoktur”, Ebû Hâtim “lâ yuhtaccu bih/onunla (rivayetiyle) delil getirilemez”, Nesâî “leyse bi’l-kaviyy/kuvvetli bir râvi değildir” demıştır.³² 364 numaralı hadis Ravh’tan nakledilmiştir.

24. Şebâbe [b. Sevvâr] (öl. 206/821) – 1 hadis

Mizzî, büyük bir imam olmakla birlikte mürcie mezhebine mensup olduğunu söyler. Ebû Zûr’a bu inancından vazgeçtiğini iddia eder. Ahmed b. Hanbel, Mürcie mezhebinin davetçilerinden olduğunu belirtir. Ebû Hâtim, sadûk olduğunu ama kendisiyle ihticâc edilemeyeceğini ifade eder.³³ 2595 numaralı hadisin râvisidir.

İbn Mâce’nin, talebelerinin talebeleri vasıtasıyla rivâyette bulunduğu Mâlik’in talebesi:

1. Şu’be [b. el-Haccâc] (öl. 160/776) – 1 hadis

²⁷ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl, *Şahîhü’l-Buḥârî* (Kâhire: Dârü’l-hadîs, 2011), “Cenâiz”, 4; Ebû’l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc, *Şahîhü Müslim* (Beyrût: Dârü’l-kütübü’l-ilmîyye, 2011), “Cenâiz”, 62.

²⁸ Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, 28/291-297.

²⁹ Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, 28/217-221.

³⁰ Zehebî, *Siyerü a’lâmi’n-nübelâ*, 10/5-99.

³¹ Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, 28/67-73.

³² Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, 9/402-406.

³³ Zehebî, *Siyerü a’lâmi’n-nübelâ*, 11/513-516.

Şu’be, hadis ilminin öncülerinden olup sikadır.³⁴ 3150 numaralı hadis ondan nakledilmiştir.

Mâlik’in bu 31 râvisi içinden özellikle şu 7 râvinin; Süveyd, Ebû Huzâfe, Hâlid b. Mahled, Muhâribî, Ravh ve Şebâbe’nin daha çok zayıf görüldüğü söylenebilir. Diğerleri ise genelde sika kabul edilmiştir. Buna göre ilgili râvîlerin genel olarak %77’si güvenilir, %23’ü ise zayıf veya güvenilirliği tartışmalıdır.

Bu 31 râvînin İbn Mâce’ye silsile yönünden yakınlıkları açısından üç gruba ayrıldığı yukarıda görüldü. Aşağıda her bir grup yoluyla gelen hadislerin toplam rivâyetler içindeki oranı bir tablo ile ortaya konulmuştur. Tablo hazırlanırken *Sünen*’de farklı rakamlarla rivâyet edilen 71 hadis esas alınmıştır.

Rivâyetin Kaynağı	Talebe	Rivâyet Sayısı	Yaklaşık Oran
Mâlik’in Talebeleri	Hişâm b. Ammâr	11	%15
	Ebû Mus’ab	10	%14
	Süveyd b. Saîd	9	%13
	Diğer	3	%4
Mâlik’in Talebelerinin Talebeleri	Abdurrahmân b. Mehdî	7	%10
	Zeyd b. el-Hubâb	5	%7
	Diğer	36	%51
Mâlik’in Talebelerinin Talebelerinin Talebesi	Şu’be	1	%1

Tablo 4: İbn Mâce’nin Rivâyetinde Bulunduğu Mâlik’in Talebeleri

Görüldüğü üzere İbn Mâce, Mâlik’ten rivâyetlerinin yaklaşık %46’sını onun talebelerinden, %68’ini talebelerinin talebelerinden, %1’ini talebelerinin talebelerinin talebesi konumunda olan Şu’be’den nakletmiştir. Toplam oranın yüzde yüzün üzerinde çıkmasının nedeni çok senedli hadislerin râvîlerinin de dikkate alınmasıdır.

İbn Mâce, Mâlik’in her bir talebesinden genellikle bir veya iki rivâyet aktarmaktadır. Bununla birlikte kendilerinden yapılan rivâyet sayısında üç talebenin (Ebû Mus’ab 11, Hişâm b. Ammâr 10 ve Süveyd 9 nakletmiştir) öne çıktığı görülmektedir. Onları Abdurrahmân b. Mehdî 7 ve Zeyd b. el-Hubâb 5 rivâyetle takip etmektedir.

³⁴ İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Taqrîbü’t-Tehzîb, thk. Muhammed Avvâme* (Suriye: Dârü’r-reşîd, 1986), 266.

Mevcut *Muvatta’* nüshalarında yapılan araştırma sonucunda 7 rivâyetin Yahyâ b. Yahyâ el-Leysî nüshasında bulunmadığı, bunlardan birinin Süveyd, birinin Ebû Mus’ab nüshalarında ve birinin de Cevherî’nin *Müsnedü’l-Muvatta’* adlı eserinde bulunduğu görülmüştür.³⁵ Tüm rivâyetlerin belirtilen kaynaklarda bulunma oranları yaklaşık olarak şöyledir:

Kaynak	Rivâyet Sayısı	Yaklaşık Oran
Leysî	64	%90
Süveyd	1	%1,5
Ebû Mus’ab	1	%1,5
Cevherî	1	%1,5
Bulunamadı	4	%5,5

Mevcut *Muvatta’* nüshalarında ve günümüze ulaşamayan birçok *Muvatta’* nüshasını ihtivâ eden Cevherî’nin *Müsnedü’l-Muvatta’*’nda bulunamayan 4 rivâyet şunlardır:

1 ve 2. rivâyet:

۱۰۰۸ - حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ عُثْمَانَ الدِّمَشْقِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَابِرٍ، أَنَّهُ قَالَ: لَمَّا فَرَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ طَوَافِ الْبَيْتِ، أَتَى مَقَامَ إِبْرَاهِيمَ، فَقَالَ عُمَرُ: "يَا رَسُولَ اللَّهِ! هَذَا مَقَامُ أَبِيْنَا إِبْرَاهِيمَ، الَّذِي قَالَ اللَّهُ: "وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى" [البقرة/۱۲۵]. قَالَ الْوَلِيدُ: فَقُلْتُ لِمَالِكٍ: أَهَكَذَا قَرَأَ: "وَاتَّخِذُوا" [البقرة/۱۲۵]؟ قَالَ: نَعَمْ.

۲۹۶۰ - حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ عُثْمَانَ الدِّمَشْقِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَابِرٍ، أَنَّهُ قَالَ: لَمَّا فَرَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ طَوَافِ الْبَيْتِ أَتَى مَقَامَ إِبْرَاهِيمَ، فَقَالَ عُمَرُ: "يَا رَسُولَ اللَّهِ! هَذَا مَقَامُ أَبِيْنَا إِبْرَاهِيمَ، الَّذِي قَالَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ: "وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى" [البقرة/۱۲۵] قَالَ الْوَلِيدُ: فَقُلْتُ لِمَالِكٍ: هَكَذَا قَرَأَهَا: "وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى" [البقرة/۱۲۵]؟ قَالَ: نَعَمْ.

Bu iki rivâyet, Nesâî³⁶ tarafından kısmen farklı bir metinle ve başka bir vecihle şu şekilde nakledilmiştir:

أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ بْنِ سَعِيدٍ بْنِ كَثِيرٍ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ الْوَلِيدِ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ

³⁵ Abdurrahmân b. Abdullâh el-Cevherî, *Müsnedü’l-Muvatta’* (Beyrût: Dâru’l-Garbi’l-İslâmî, 1997), 494.

³⁶ Nesâî, Ahmed b. Şuayb, *el-Müctebâ mine’s-Sünen*, thk. Abdülfettâh Ebû Gudde (Haleb: Mektebü’l-matbûatü’l-İslâmiyye, 1986) “Menâsik”, 134 (No. 2963).

مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا انْتَهَى إِلَى مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ قَرَأَ: {وَاتَّخَذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى} [البقرة/١٢٥] فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ، فَقَرَأَ (فَاتِحَةَ الْكِتَابِ)، وَ(قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ)، وَ(قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ)، ثُمَّ عَادَ إِلَى الرُّكْنِ فَاسْتَلَمَهُ، ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الصَّفَا.

3. rivâyet:

٣١٥٠ - حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ بَكْرِ الضَّبِّيُّ أَبُو عَمْرٍو قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرِ الْبُرْسَانِيُّ، ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ بْنُ يَزِيدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو قُتَيْبَةَ، وَيَحْيَى بْنُ كَثِيرٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ رَأَى مِنْكُمْ هَلَالَ ذِي الْحِجَّةِ، فَأَرَادَ أَنْ يُضْحِيَ، فَلَا يَقْرَبَنَّ لَهُ شَعْرًا، وَلَا ظَفْرًا."

Bu rivâyet, yaklaşık aynı sened (başka vecih) ve metinle Müslim³⁷ tarafından şu şekilde nakledilmiştir:

وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ كَثِيرٍ الْعَنْبَرِيُّ أَبُو غَسَّانَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "إِذَا رَأَيْتُمْ هَلَالَ ذِي الْحِجَّةِ، وَأَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ يُضْحِيَ، فَلْيُمْسِكْ عَنْ شَعْرِهِ وَأَظْفَارِهِ."

4. rivâyet:

٣٥٥٣ - حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: "كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَيْهِ رِدَاءٌ نَجْرَانِي غَلِيطُ الْحَاشِيَةِ."

Bu rivâyet de yaklaşık aynı sened (başka vecih) ve metinle Buhârî³⁸, aynı sened ve yaklaşık aynı metinle Müslim³⁹ tarafından nakledilmiştir. Aşağıda senedleri tamamen aynı olduğu için Müslim rivâyeti verilmiştir:

حَدَّثَنِي عَمْرُو النَّاقِدُ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ سُلَيْمَانَ الرَّازِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ مَالِكًا، ح وَحَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى، - وَاللَّفْظُ لَهُ - أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ، حَدَّثَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: "كُنْتُ أَمْشِي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَعَلَيْهِ رِدَاءٌ نَجْرَانِي غَلِيطُ الْحَاشِيَةِ..."

Görüldüğü üzere esas alınan kaynaklarda bulunamayan hadislerin ilk ikisi seneddeki rivâyet lafızlarının birindeki farklılık hâricinde aynıdır. Dolayısıyla bu açıdan bakıldığında bulunamayan rivâyet sayısı 3 olmaktadır. Bu üç rivâyetin ilki Nesâî, ikincisi Müslim, üçüncüsü ise Buhârî ve Müslim tarafından yine Mâlik'e ulaşan senedlerle nakledilmiştir. Dolayısıyla İbn Mâce Mâlik'ten yaptığı rivâyetlerin -yukarıda durumu

³⁷ Müslim, "Edâhî", 41 (No: 1977).

³⁸ Buhârî, "Fardu'l-humus", 19 (No: 3149); Ayrıca bk. 5809, 6088 nolu Buhârî hadisleri.

³⁹ Müslim, "Zekât", 128 (No: 1057).

zikredilen Ebu’s-Seken rivâyeti hâriç tutulursa- hiçbirinde teferrüd etmemiştir.

Sonuç

Kütüb-i Sitte müelliflerinin hepsi İmâm Mâlik’ten doğrudan veya dolaylı olarak hadis nakletmiştir. Mâlik’ten en çok rivâyette bulunan *Kütüb-i Sitte* müellifi Buhârî, en az rivâyette bulunanı ise İbn Mâce’dır. İbn Mâce Mâlik’ten sadece 70 adet ayrı rakam verilmiş metinli hadis nakletmiştir. Çoklu senedlerle birlikte mütâbî rivâyet de eklenirse bu sayı 82’ye çıkmaktadır.

İbn Mâce’nin *Sünen*’inde Mâlik’in farklı talebelerinden aldığı rivâyetler *Muvatta*’ın Leysî nüshasındaki hadislerle mukâyeseli olarak incelendiğinde aralarında sened veya metin açısından kayda değer farklar bulunmadığı görülmektedir. Görülen farklar genellikle anlamı bozmayacak şekilde birkaç harf veya kelime fazlalığı veya eksikliği ya da metnin uzun veya kısa olması şeklindedir. Bu da Mâlik’in rivâyetlerinin lafzen korunmuşluğundan hareketle genel olarak hadis rivâyetlerinin titizlikle sonraki nesillere aktarıldığını gösteren önemli ve somut bir sonuçtur. *Muvatta*’ nüshalarında yer almayan az sayıdaki hadis bu sonucu geçersiz kılmaz. Zira bazı rivâyetlerin bugünkü *Muvatta*’ nüshalarında bulunmaması onların uydurma olmasından değil *Muvatta*’ın Mâlik tarafından sık sık gözden geçirilip ondan bazı hadislerin çıkarılmasından veya ilgili rivâyetlerin Mâlik’in *Muvatta*’ dışında kalan rivâyetleri kapsamında olmasından kaynaklanmaktadır.

İbn Mâce *Sünen*’inde, Mâlik’in 31 farklı talebesinden rivâyette bulunarak Buhârî, Müslim ve Tirmizî’yi bu konuda geçmiştir. O bunlar içinde 11 hadisle en çok Hişâm b. Ammâr’dan (öl. 245/859) rivâyette bulunmuştur. Mâlik’ten naklettikleri rivâyetlerde Buhârî *Sahîh*’inde Abdullâh b. Yûsuf et-Tinnîsî’yi (öl. 218/833), Müslim *Sahîh*’inde Yahyâ b. Yahyâ et-Temîmî’yi (öl. 226/840), Tirmizî ise Ma’n b. Îsâ’yı (öl. 198/814) daha çok tercih etmiştir. Bu dört rivâyet de güvenilir olmakla birlikte günümüze ulaşamamıştır.

İbn Mâce’nin Mâlik’ten naklettiği rivâyetlerin çoğu Buhârî, Müslim ve Tirmizî’nin rivâyetlerinde de olduğu üzere mevcut *Muvatta*’ nüshalarında bulunmaktadır. Biri tekrar olan sadece 4 rivâyet mevcut *Muvatta*’ nüshalarda ve onları cem’ eden eserlerde bulunamamıştır. Bu şekilde bulunamayan rivâyet sayısı Buhârî’nin *Sahîh*’i için 29, Müslim’in *Sahîh*’i için ise 20, Tirmizî’nin *Sünen*’i için de 4’tür.

İbn Mâce’nin Mâlik’ten naklettiği tüm rivâyetleri merfû’dur. Diğer üç eserde ise mevkûf veya maktû rivâyetlere de rastlanmaktadır.

İbn Mâce Mâlik’ten rivâyetlerinin tümünü semâ yoluyla almıştır. Mus’ab b. Abdullâh tarafından nakledilen 2173 numaralı *Sünen* hadisinin alımında semâ yolu yanında kırâat yolu da kullanılmıştır.

Böylece Hadis Tarihi’nin önemli bir konusu olduğunu değerlendirdiğimiz İmâm Mâlik’in rivâyetlerinin *Kütüb-i Sitte*’ye kaynaklığı konusu *Sünen-i İbn Mâce* çerçevesinde somut ve sayısal verilerle destekli olarak ortaya konulmuş bulunmaktadır.

Kaynakça

- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl. *Şahîhü'l-Buhârî*. Kâhire: Dârü'l-hadîs, 2011.
- Cevherî, Abdurrahmân b. Abdullâh. *Müsnedü'l-Muvatta'*. Beyrût: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1997.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî. *Fethü'l-Bârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. Beyrût: Dârü'l-ma'rife, 1379.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî. *Tehzîbü't-Tehzîb*. thk. Muhammed Avvâme. Hindistan: Matbaatü dâireti'l-meârif, 1326.
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd. *Sünenü İbn Mâce*. thk. Şuayb Arnaût vd. Lübnan: Dâru'r-risâle el-âlemiyye, 2009.
- Mâlik b. Enes. *el-Muvatta'* (Abdullâh b. Mesleme el-Ka'nebî rivâyeti). thk. Abdülmecîd Türkî. Beyrût: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1999.
- Mâlik b. Enes. *el-Muvatta'* (Abdullâh b. Vehb rivâyeti). thk. Hişâm İsmâîl. Dimâm: Dâru İbni'l-Cevzî, 1999.
- Mâlik b. Enes. *el-Muvatta' - Kitâbu'l-Muhârebe* (Abdullâh b. Vehb rivâyeti). thk. Mikloş Muranyi. Beyrût: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 2002.
- Mâlik b. Enes. *el-Muvatta' - Telhîsu'l-Kâbisî* (Abdurrahmân b. Kâsım rivâyeti). thk. Muhammed b. Alevî. Abu Dabi: el-Mecmeu's-Sekafî, 2004.
- Mâlik b. Enes. *el-Muvatta'* (Ali b. Ziyâd el-Absî rivâyeti). thk. Muhammed eş-Şâzelî en-Nüfeyr. Beyrût: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1980.
- Mâlik b. Enes. *el-Muvatta'* (Ebû Mus'âb ez-Zührî rivâyeti). thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf ve Mahmûd Muhammed Halîl. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1998.
- Mâlik b. Enes. *el-Muvatta'* (Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî rivâyeti). thk. Abdülvehhâb Abdüllatîf. Kâhire: Lecnetü İhyâi't-Türâs, 1994.
- Mâlik b. Enes. *el-Muvatta'* (Süveyd b. Saîd el-Hadesânî rivâyeti). thk. Abdülmecîd Türkî. Beyrût: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1994.
- Mâlik b. Enes. *el-Muvatta'* (Yahyâ b. Yahyâ el-Leysî rivâyeti). thk. Muhammed Fuâd Abdülbaki. Kâhire: Dârü'l-Hadîs, 2005.
- Mâlik b. Enes. *el-Muvatta'* (Yahyâ b. Yahyâ el-Leysî rivâyeti). thk. Muhammed Mustafâ el-A'zamî. Abu Dabi: Müessesetü Zâyd, 2003.
- Mizzî, Yûsuf b. Abdurrahmân. *Tehzîbü'l-Kemâl fî esmâi'r-ricâl*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. Beyrût: Müessesetü'r-risâle, 1980.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *Şahîhü Müslim*. Beyrût: Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye, 2011.
- Nesâî, Ahmed b. Şuayb. *el-Müctebâ mine's-Sünen*. thk. Abdülfettâh Ebû Gudde. Haleb: Mektebü'l-matbûatü'l-İslâmiyye, 1986.

- Özel, Ahmet. “Mâlik b. Enes”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/506-513. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Sezgin, Fuad, *Buhârî’nin Kaynakları*. İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi, 1956.
- Sifil, Ebubekir. *Muvatta Nüshaları Muhteva Analizi*. İstanbul: Rihle Kitap, 2017.
- Tirmizî, Muhammed b. İsâ. *Sünenü’t-Tirmizî*. Mısır: Mustafâ el-Bâb el-Halebî, 1975.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed. *Mîzânü’l-i’tidâl fî nakdi’r-ricâl*. thk. Ali Muhammed el-Becâvî. Beyrût: Dârü’l-ma’rife, 1963.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed. *Siyerü a’lâmi’n-nübelâ*. thk. Şuayb Arnaût vd. Beyrût: Müessesetü’r-risâle, 1985.